

‘Een acht voor mijn spreekproefwerk!’

Hoeveel spreken mijn leerlingen gemiddeld in de lessen de vreemde taal? Hoeveel minuten of uren is dat per schooljaar? We werken inmiddels vrijwel allemaal met een ‘communicatieve methode’, maar leerlingen zijn voor je het weet toch (weer) de meeste tijd met lezen, luisteren, schrijven en grammatica bezig. Paul Goossen, docent Duits aan de SG Dalton Voorburg, beschrijft hoe je gespreksvaardigheid de rol kan geven die het toekomst. Vertrekpunt is de gebruikte leergang. Zijn artikel is in zekere zin een vervolg op ‘Doeltaal = voertaal. Maar hoe dan?’, dat verscheen in *Levende Talen Magazine* van maart 2002.

Paul Goossen

Op veel scholen heeft gespreksvaardigheid vrijwel geen gewicht in de totstandkoming van het rapportcijfer in de onderbouw. Zou het niet mooi - en rechtvaardig! - zijn als een leerling misschien zijn mindere prestaties bij andere vaardigheden kan compenseren met een mooi cijfer voor een spreektoets? Maar toetsing is natuurlijk niet het enige, al helpt het de leerling om dingen serieus te nemen. Het uiteindelijke doel is gespreksvaardigheid een prominente rol te geven dan het vaak nu krijgt. En de motivatie die dit voor leerlingen betekent tot leven te laten komen. Ik beperk mij in dit artikel tot de onderbouwklassen.

Oefenen met spreekopdrachten van de leergang

In de basisvormingsleergangen komen in elk hoofdstuk de laatste jaren ‘chunks’ voor: kant en klare spreektaal-uitingen, die ik hier voor het gemak spreekzinnen noem. Het grote voordeel is, dat ze in een communicatieve situatie ingebed zijn en dat de opdrachten in het werkboek op het gebruik van deze spreekzinnen voorbereiden.

Het nadeel van de spreekopdrachten is dat ze maar kort zijn en vaak klassikaal moeten worden opgestart om ze vervolgens in tweetallen uit te kunnen voeren. Dan kunnen ze allemaal oefenen en na afloop laat je een paar leerlingen klassikaal aan het woord. Zelf vind ik dit vrij inefficiënt: het klassikaal opstarten, instrueren en

kort nabespreken van zo'n losse oefening kost voor je het weet net zoveel tijd als de feitelijke oefentijd zelf. Bovendien komen de spreekoefeningen meestal niet veel verder dan de leerlingen dialogen te laten reproduceren of minimaal te veranderen.

Laat je de leerlingen - zoals bij ons op school - zoveel mogelijk zelfstandig werken, dan loop je tegen het probleem aan, dat de natuurlijke tempoverschillen het moeilijk maken om deze oefeningen in te passen. Voor de luisteropdrachten los ik dat op door een zevental minicd-spelers met het luistermateriaal in de klas ter uitleen te hebben. Een spreekoefening gaan leerlingen tijdens het zelfstandig werken niet zomaar spontaan doen. Daarom laat ik leerlingen in duo's een spreekopdracht bij mij aan het bureau uitvoeren. Elke leerling in klas 2 (eerste jaar Duits) moet met een oefenpartner naar keuze elk hoofdstuk een keer hiervoor langskomen. Voordelen zijn dat elke leerling feedback krijgt (ook op de uitspraak bijvoorbeeld) en een + of ++ voor de afronding van het rapportcijfer krijgt. Als het niet in orde is, moet het over. Dit betekent dat het voor iedereen eindigt met een positieve waardering.

Ik kwam er al snel achter dat leerlingen met de spreekzinnen gemakkelijk zélf hun eigen gesprekjes kunnen maken. En dat dat een heel stuk dichterbij het doel van en de motivatie voor zelfstandig en vrij spreken ligt dan de oefeningen uit de leergang.

Toetsing aan de hand van de leergang

Op het gebied van toetsing van spreekvaardigheid bieden de leergangen niet veel houvast voor de docent. Het schriftelijk overhoren van spreekzinnen ter voorbereiding op spreekopdrachten of spreektoetsen zoals dat vaak in proefwerken plaatsvindt, is prima mits je ze - in ieder geval voor de zwakkere leerlingen - niet als schrijfszinnen gaat beschouwen en zo gaat corrigeren. En mits ze ooit maar eens toegepast worden natuurlijk!

De toetsing gebeurt in mijn lessen als volgt: aan het einde van elk hoofdstuk, kort voor het proefwerk, is er één MO (mondelijke overhoring) -spreekles, waarop de leerlingen zich moeten voorbereiden door alle spreekzinnen van het hoofdstuk te herhalen en samen met een medeleerling naar keuze een dialoog te maken en die in te studeren. Vooraf geef ik aan, wat ik verwacht: de leerlingen moeten in tweetallen, vlot, uit het hoofd, in goed Duits, met gebruikmaking van de te leren zinnen een gesprek kunnen spelen. Dat mag niet letterlijk de voorbeelddialoog uit de leergang zijn. Het gesprek mag schriftelijk voorbereid worden, maar ik kijk dat niet van tevoren na en tijdens de toets mogen geen aantekeningen

gebruikt worden. Wel kunnen leerlingen vooraf hulp vragen als het om uitspraak of extra woorden gaat. De lengte laat ik een beetje in het midden, maar per persoon moet er zeker tien keer iets gezegd of gevraagd worden. Het cijfer gaat omhoog als de leerlingen iets extra's doen: een duidelijk wat langer gesprek, een misverstand, een grappige situatie of goede acteerprestaties.

Na tien minuten oefentijd kies ik het eerste tweetal uit dat het gesprekje gaat spelen. Het cijfer geef ik aan de hand van de genoemde criteria, en meestal meteen, samen met enkele uitspraaktips. Dat cijfer kan natuurlijk tussen de beide leerlingen verschillen. De leerlingen die klaar zijn, gaan verder met hun werk aan de hand van hun studiewijzer, de anderen oefenen vaak door tot ze het supervlot kunnen spelen. Lukt het niet alle leerlingen in één les aan bod te laten komen, dan zijn de overgebleven leerlingen de volgende les aan de beurt.

Laat ik in klas 2 (eerste jaar Duits) de leerlingen kiezen met wie ze zo'n dialoog voorbereiden en oefenen, in de derde klas kies ik zelf op het moment van de toets met wie ze een dialoog moeten spelen. Dat is een stuk lastiger in de voorbereiding: ze moeten nu echt alle spreekzinnen goed beheersen. Bovendien wordt het goed kunnen luisteren en anticiperen op wat de ander zegt veel belangrijker en daarmee realistischer. Maar ook deze oefenvorm levert geen problemen op in 3havo/vwo. Wel laat ik de oefenfase in klas drie vaak langer duren, want dat levert volgens mij minstens zoveel leerrendement op als de toets zelf. Leerlingen moeten tijdens het oefenen opstaan, door de klas lopen en met een willekeurige andere leerling een gesprek aanknopen. Eventueel mag dat in het begin met het boek erbij om even iets op te zoeken, later niet meer. Maar dat laatste hoef ik niet te regelen, dat doen de leerlingen zelf wel.

Toetsing buiten de leergang om

Daarnaast is mijn ervaring met het werken met een leergang dat leerlingen in klas 3-havo/vwo het opdrachtjes maken al aardig beu zijn. Leergangen hebben het structurerend effect van een rode draad, maar bannen ook voor je het weet de fantasie en levendigheid uit de les tot je veilig verkavelde maar weinig uitdagende oefeningen overhoudt. Daarom toets ik een keer per jaar in klas 3 een grotere spreekopdracht waarin de eigen inbreng van de leerling centraal staat. De leerlingen spelen dan bijvoorbeeld in groepjes een scène, houden een spreekbeurtje, geven een mini-les voor hun klasgenoten in het Duits, maken een reclamefilmje enz. De ervaringen zijn vrijwel altijd positief: het is spannend voor veel leerlingen, maar dankzij goed voorstructureren en het samenwerken in

Foto: Paul Goossen.

groepjes groeien zij hierin. De benodigde tijd hiervoor (N.B. wij hebben twee lessen per week) komt vrij door het zelfstandig werken en laten nakijken door de leerlingen. Bovendien moet je de moed hebben om een aantal oefeningen per hoofdstuk uit het werkboek te laten vervallen.

‘Wegwerponderwijs’

U heeft vast ook wel de ervaring dat een eindexamenleerling sommige basale taaluitingen nog steeds niet productief beheerst. Ik denk bijvoorbeeld aan de leerling die mij vrolijk ‘Guten Tag’ wenste na afloop van het schoolexamen gespreksvaardigheid. Toen ik net les gaf zei ik dan ontgoocheld ‘Maar dat heb je gehad!’. Inmiddels ben ik ervan overtuigd dat we in de lessen te vaak als het ware ‘van hoofdstuk naar hoofdstuk gaan’ en dat we daarmee niet bereiken dat vaardigheden daadwerkelijk opgebouwd en consequent uitgebouwd worden.

In een poging om meer concentrisch te werken bij spreekvaardigheid zijn we afgelopen jaar begonnen om aan het einde van de tweede en de derde klas alle spreek-situaties uit de hoofdstukken in de vorm van een spreekproefwerk te herhalen. Daarmee kreeg het een flink gewicht in het eindrapport. Omdat het de eerste keer was, hebben we voor de leerlingen verschillende toetsen gemaakt: de 2-mavo leerlingen kregen een tiental complete Nederlandse dialogen ter oefening, de havo/vwo-leerlingen in klas 2 en 3 kregen niet de dialogen maar summier gespreksaanwijzingen, aan de hand waarvan men - zoals altijd - de gesprekje in tweetallen moest kun-

nen voeren. Ter voorbereiding kunnen de leerlingen alle spreekzinnen en opdrachten opzoeken, oefenen en herhalen op internet in het vaklokaal Duits van de Digitale School <www.duits.de>. De toets omvatte een selectie van een aantal gesprekjes en duurde per tweetal hooguit vijf minuten. Het was niet te moeilijk of te veel en tijdens het voorbereiden en afnemen van de toets heb je telkens een goed gevoel: leerlingen halen hun bijna vergeten kennis weer op en vergroten al oefenend hun vaardigheden. Bovendien vinden veel leerlingen het leuk om het gesprekje bijvoorbeeld wat extra’s mee te geven. In de bovenbouw keren de taaluitingen in het spreekdossier terug. Maar daarover een andere keer wellicht meer.

Conclusie

Door leerlingen zelfstandiger en creatiever te laten oefenen met de taaluitingen die de leergang biedt, kan het rendement van je lessen op het gebied van gespreksvaardigheid flink verhoogd worden. Door het regelmatig inbouwen van overhorings- en toetsmomenten – ook over grotere hoeveelheden – vormt spreken een volwaardig deel uit van het programma, ook wat de totstandkoming van het rapportcijfer betreft. De benodigde tijd komt vrij door je lessen meer vanuit zelfwerkzaamheid te organiseren. ■

Paul Goossen is docent Duits aan de SG Dalton Voorburg, vakdidacticus Duits aan het ICLON in Leiden en beheert op internet het vaklokaal Duits <www.duits.de> van de Stichting Digitale School